

НЕОКЕЈНЗИЈАНСКИ МОДЕЛ КАО ОДГОВОР НА ГЕОЕКОНОМСКЕ ИЗАЗОВЕ

Слободан Комазец, Рајко Буквић, Бојан Димитријевић, Драган Петровић, *Србија у савременим геоекономским процесима*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022, 424 стр.

У савременом свету, економија, али не само она, под сталним је утицајем турбуленција, промена и изазова који утичу на њено функционисање. С друге стране, географски фактори морају незаобилазно бити узети у обзир уколико желимо да разумемо правац у којем се крећу привреда, трговина или технолошки развој једне државе. Ефекти ових процеса и фактора посебно се одражавају на мале државе попут Србије. Када томе додамо кључне, системске промене, попут четврте индустријске револуције, кризе неолибералног економског модела и растуће мултиполарности на нивоу међународног система, добијамо комплексну слику у којем се безбедносни, економски, географски и остали фактори преплићу, креирајући неизвесност у погледу исхода и последица одлука које државе морају да доносе. Ипак, непредвидивост и отвореност пружају прилику за критички осврт на устаљене обрасце размишљања и деловања, те отварају простор за предлагање адекватних алтернатива. Управо то чине аутори књиге *Србија у савременим геоекономским процесима* Слободан Комазец, Рајко Буквић, Бојан Димитријевић и Драган Петровић. Њихова студија подељена је у три дела које повезује централна нит и став аутора да је, као одговор на негативне последице које по развој привреде, социјални стандард и економску једнакост има догматична примена неолибералног економског модела, управо окретање неокејнзијанским економским принципима повећања потрошње и експанзивне монетарне и фискалне државне политике.

Аутор првог дела *Од неолиберализма ка неокејнзијанском концепту, социјално-хуманијем и привредно успешнијем моделу* је Слободан Комазец, који указује на фундаменталне недостатке неолиберализма као економске концепције. Он објашњава глобалне последице коришћења ове економске теорије као примарног основа за развој држава, посебно

оних, попут Србије, које су пролазиле кроз период транзиције. Доследно следивши Вашингтонски консензус и препоруке ММФ-а и Светске банке, ове државе нису, указује аутор, доживеле жељени развој и стандарде већ, напротив, опадање производње, социјално раслојавање и пад запослености. Универзалност неолибералног концепта доведена је у питање самом чињеницом да његове основне теоријске поставке о неприкосновености слободног тржишта, које саморегулацијом ствара праведне исходе, и минималној улози државе, чије би интензивне економске активности ове исходе угрозиле, нису доследно спровођене ни у најразвијенијим државама које их препоручују као рецепт другима. Додатно, главни теоријски недостатак неолиберализма Комазец проналази у чињеници да је монетаризам, као његова кључна компонента, првенствено теорија тражње новца која се не бави развојем привреде и реалног сектора или питањем запослености, већ их препушта саморегулацији путем тржишта.¹

Комазец потом осветљава посебан феномен милитаризације економије. Он указује да војни расходи константно расту, а као главни узрок види партикуларне интересе војно-индустријског комплекса који су фундаментално супротстављени интересима шире јавности. То је последица чињенице да „војни бизнис доноси монополима знатно виши профит у односу на профит у грађанским гранама”.² Као најилустративнији пример узима Сједињене Америчке Државе, а детаљном анализом износи аргументе против главних наводних бенефита које улагања у војну индустрију доносе. Аутор истиче да она онемогућавају развој других грана привреде, који би био значајно подстакнут прераспоређивањем само дела буџета који одлази на војне инвестиције. Поред тога, диспропорционално велика улагања у војна научна истраживања спречавају значајнији напредак у другим научним областима. На крају, прераспоређивање ових средстава, закључује Комазец, подстакло би и запосленост.

Критика неолибералне економске концепције наставља се и у другом делу *Кључни изазови светске економије – недовољна агрегатна тражња и растућа неједнакост*, чији је аутор Бојан Димитријевић. Као што се из наведеног поднаслово види, аутор главни разлог незадовољавајућих резултата који произилазе из примене неолибералних постулата проналази у занемаривању агрегатне тражње као главног мотора економског развоја. Кроз систематичан и концизан приказ основа теоријског модела агрегатне тражње, који је заступао Џон Мејнард Кејнс (*John Maynard Keynes*), Димитријевић објашњава на које начине повећање

¹ Слободан Комазец, Рајко Буквић, Бојан Димитријевић, Драган Петровић, *Србија у савременим геоекономским процесима*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022, стр. 41.

² *Ibid.*, стр. 87.

потрошње, улагања у инфраструктуру, смањење пореских стопа, повећање емисије новца и ниске каматне стопе доводе до успешније привреде и дугорочног привредног раста. Аутор своје аргументе илуструје компарацијом одговора САД и Европске уније на Велику рецесију 2008. године и ковид кризу 2020. САД и ЕУ су као одговор на Велику рецесију првобитно прибегле кејнзијанским принципима, што се повољно одразило на БДП, да би потом преовладала логика штедње која се показала као неадекватан одговор. С друге стране, 2020. године и САД и ЕУ примениле су експанзивне мере које су подстицале агрегатну тражњу са задовољавајућим ефектима на обуздавање негативних економских последица ковид кризе.

Ако је занемаривање важности стимулисања агрегатне тражње главна слабост неолибералног модела, драматично растућа неједнакост је његова највећа последица. Позивајући се на налазе аутора попут Томе Пикетија (*Thomas Piketty*) и Бранка Милановића, Димитријевић сагледава разноврсне начине на које неједнакост утиче на економију.³ Као примарни разлог за раст неједнакости аутор издваја чињеницу да дохоци и имовина богатих расту у складу са растом приноса, а дохоци и наднице сиромашнијих слојева расту у складу са растом БДП-а. Како у савременим економијама стопа приноса расте далеко брже од стопе раста БДП-а, разлике између богатих и сиромашних се све више увећавају. То доводи до бројних негативних последица попут смањења привредног раста, веће незапослености, дезинтеграције институција социјалне државе и губитка социјалне кохезије у заједници. На крају, аутор, доследно примењујући своје ставове о предностима кејнзијанских метода, нуди препоруке за развој српске економије кроз повећање агрегатне тражње, што представља и својеврстан мост ка трећем делу књиге, чији је фокус управо на Србији.

Аутори Рајко Буквић и Драган Петровић у последњем делу *Савремени економски процеси у свету и привреда Србије* дају преглед стања и могућих праваца развоја индустрије у Србији. На почетку, аутори демонстрирају значај географије и њен утицај на ове правце кроз постојеће процесе, од којих се издвајају два. Први се односи на миграције становништва и главне миграторне руте, где је за Србију најважнија Балканска. Аутори су питање миграција становништва и утицаја на Европу раније детаљно обрадили, а овде та знања стављају у контекст економског развоја Србије.⁴ Други процес јесте развој токова кретања кроз стратешке коридоре који омогућавају саобраћајно, енергетско и

³ Тома Пикети, *Капитал у XXI веку*, Академска књига, Нови Сад, 2015; Бранко Милановић, *Одвојени светови: мерење међусобне и глобалне неједнакости*, УНДП, Београд, 2006.

⁴ Драган Петровић, Рајко Буквић, *Европа и мигрантско питање 2014–2020*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2020.

економско повезивање. За Србију се овде посебно истичу Коридор 10 као главни копнени стратешки коридор, односно важност реке Дунав за водни саобраћај. Аутори такође сагледавају перспективе Србије и њену улогу по питању кључних дилема даљих развоја стратешких коридора, као што су будућност кинеског Новог пута свиле и развоја мреже гасовода, са фокусом на упитну судбину Јужног тока. Њихов оптимистични поглед на будући развој прве иницијативе, односно скепса по питању друге, у оба случаја делују утемељно и исправно.

Буквић и Петровић потом указују на значај дисруптивних технологија као главних инструмената четврте индустријске револуције, ослањајући се на њихову поделу Клауса Шваба (*Klaus Schwab*) на физичке, дигиталне и биолошке.⁵ Аутори истичу кључну улогу иновација на савременим тржиштима и упозоравају на важност праћења ових трендова и у Србији како би њена привреда остала конкурентна. Прихватање и доследна примена ових идеја представљали би јасан раскид са досадашњом праксом занемаривања улоге индустрије у Србији током последњих двадесет година и придавање важности овој грани привреде каква постоји и у државама ЕУ, где је њен развој подстицан кроз иновације и ослањање на четврту индустријску револуцију. Аутори се у наредним поглављима фокусирају на металну, машинску и текстилну индустрију у Србији, гране које су биле међу најразвијенијим и најперспективнијим, а које поседују велики потенцијал за поновни развој уколико се примене јасна стратегија, промишљена улагања, дисруптивне технологије и агилни пројектни менаџмент. Али, у примени ових мера треба имати у виду и постојеће разлике у развијености између држава, јер „током формирања Индустрије 4.0 у развијеним земљама, екстерни циљеви (глобални маркетинг) доминирају, док земље у развоју теже интерним циљевима (раст и развој економије)“.⁶

Књига *Србија у савременим геоекономским процесима* нуди свеобухватну критику неолибералног економског концепта у првом делу, детаљно и јасно објашњење некејнзијанских метода које му могу бити погодна алтернатива у другом, као и утицаја који примена тог модела заједно са тековинама четврте индустријске револуције може имати на Србију у трећем. Стога, ова студија пружа нове погледе и увиде за све који промишљају у ком правцу се крећу савремени геоекономски процеси, као и оне који се баве главним политичко-економским изазовима за Србију које треба да превазиђе, односно потенцијалима и могућностима које треба да искористи.

⁵ Klaus Schwab, *The Fourth Industrial Revolution*, World Economic Forum, Geneva, 2016.

⁶ С. Комазец *et al.*, стр. 376.

Библиографија

Schwab, Klaus, *The Fourth Industrial Revolution*, World Economic Forum, Geneva, 2016.

Комазец, Слободан, Рајко Буквић, Бојан Димитријевић, Драган Петровић, *Србија у савременим геоекономским процесима*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022.

Милановић, Бранко, *Одвојени светови: мерење међународне и глобалне неједнакости*, УНЦП, Београд, 2006.

Петровић, Драган, Рајко Буквић, *Европа и мигрантско питање 2014–2020*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2020.

Пикети, Тома, *Капитал у XXI веку*, Академска књига, Нови Сад, 2015.

Павле НЕДИЋ